

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРИКАРПАТТЯ

Стаття присвячена аналізу соціально-культурного середовища як важливого фактора у формуванні та розвитку особистості на сучасному етапі у зв'язку з історичною та соціально-культурною моделлю розвитку країни.

Ключові слова: соціокультурне середовище, соціокультурний підхід

Патріотичне виховання студентів набуває у наш час зачораз більшої актуальності. Відповідно у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті відзначається: “Головна мета української системи освіти - створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства”.

Представники різних верств українського суспільства все частіше обговорюють проблеми етнічного і патріотичного виховання особи як найбільш важливу для подальшого розвитку нашої держави. Дійсно у сфері виховання накопичилося немало проблем, які носять вже системний характер.

Причини вище означеного становища, здебільшого зумовлені складністю та суперечністю соціально-економічних, політичних і духовних змін в Україні, глибоким соціальним розшаруванням українського суспільства, девальвацією духовних цінностей особливо в молодіжному середовищі, відсутністю єдиного науково-методологічного підходу в теорії й практиці державно-патріотичного та духовно-етичного виховання. Зміна спрямованості життєвих пріоритетів нівелює почуття колективізму і роль суспільної активності, оскільки на студентів негативно впливає відсутність політичної й економічної стабільності в країні, кримінальний мікроклімат а також проблеми алкоголізму і наркоманії у молодіжному середовищі.

Рівень морально-психологічного стану і студентської дисципліни здебільшого не відповідають цілям і завданням держави у руслі освіти і виховання під час навчання в університеті. Отож ці пагубні впливи на студентську молодь реалізується поки що не досить ефективно – знижено рівень відповідальності керівників підрозділів сучасного університету і професорсько-викладацького складу за поточні й підсумкові результати виховної діяльності. У виховній роботі не завжди враховуються позитивні, та негативні чинники суспільства.

Матеріально-технічне забезпечення навчальних підрозділів університетів не готове до проведення виховної роботи із студентами на рівні сучасних вимог. Вони потребують удосконалення усієї системи підготовки і добору посадових осіб для керівництва та її втілення. Потерпає від недоліків організаційно-штатна структура системи виховання студентської молоді: сукупно соціально-економічні утруднення, які переживає наш народ, пояснюються, насамперед, відсутністю в державі української національної еліти.

Сьогоднішні реалії такі, за яких процес у вузах здебільшого ґрунтується на нормативних дисциплінах, орієнтованих на формування ерудиції і професійних навичок студентів. Значно меншою мірою створені умови для їхнього виховання, зокрема патріотичного і духовно-етичного. Проблеми у царині патріотичного виховання чітко простежуються за статистичними даними. Скажімо, за матеріалами

Інституту соціальної та політичної психології – лише 37,7% студентів педагогічних вищих навчальних закладів “підтвердили” бажання бути громадянами України за умови вільного вибору громадянства. На питання “Чи властива вам така риса національної самосвідомості, як вірність Україні?” позитивно відповів лише один студент. Щодо своїх товаришів жоден з учасників опитування не назвав визначальними риси національної самосвідомості, а саме патріотизм і почуття національної гідності. За даними наведеного опитування, виявлено незначну частину українців, які сповідують національну ідею – 19,1%. Однак група опитуваних жодною мірою не ототожнює свою долю з долею народу, оскільки у них відсутнє прагнення до готовності працювати на благо українського суспільства. Значна частина студентів засвідчила низький рівень мовної культури: лише 17,8% досконало володіють українською мовою, однак соромляться послуговуватися нею в громадських місцях; спілкуються рідною мовою в побуті, родині, сім’ї лише 8,2%; вважають українську мову недосконалою, меншовартісною в порівнянні з іншими – 28,7%. Таке ставлення майбутніх учителів до української мови є свідченням відсутності у них власних поглядів і переконань, чіткої громадянської позиції, відчуженості від процесів відродження національної культури та українського державотворення. Значна провина за це покладається на професорсько-викладацькі колективи ВНЗ, в яких не доклали належних зусиль для формування національної свідомості своїх вихованців, як майбутніх представників національної еліти.

Другою надзвичайно важливою причиною вважаємо те, що принцип національної спрямованості навчально-виховного процесу все ще не став основоположним у реформуванні вищої педагогічної й технічної освіти та національного виховання студентської молоді. Основу національної спрямованості складає мова навчання і виховання студентів. Минає 20 річниця після проголошення незалежності України, й досі зберігається іспитова і кваліфікаційна система радянських часів. Вона не вимагає від молоді під час вступу до вищих навчальних закладів та аспірантури обов’язкового і досконалого знання української мови, не лише як ознаки українського громадянства, а й основного знаряддя пізнання і мислення, творчого інструмента. Отож не дивно, що висококваліфікована інтелігенція, яку готує вища школа України, не володіє державною мовою і за способом мислення, свідомістю, переконаннями і діяльністю не є національною інтелігенцією. Не можна українізувати вищу школу і виховати національно свідомих фахівців і патріотів України мовою іншого народу.

Комітет молодіжних організацій України здійснив дослідження серед учнів 11 класів шкіл Києва. На запитання: “Що для вас сьогодні Україна?” із однієї тисячі юнаків і дівчат 87% відповіли – “Ніщо!” і лише 13% заявили, що Україна з її історією, культурою, традиціями народу є Батьківщиною, а вони її патріоти.

На друге запитання: “Де б ви хотіли жити, працювати чи навчатись після закінчення школи?” – 38% випускників відповіли – “За кордоном”.

Якого ще сигналу мають чекати владні структури і система освіти України? Загалом однак на широку публікацію цих результатів ніхто із зацікавлених сторін чи осіб не обмовився жодним словом.

Ми живемо у дуже відповідальний для української держави час, коли дезорієнтованому народу шлях до справжнього відродження може і повинна вказати справжня національна інтелігенція. Вона повинна врешті-решт виправдати і виконати своє призначення – бути мозком нації. Готувати ж національну еліту повинна вища школа. Проте, щоб це робити, національною елітою повинна стати

багатотисячна громада керівників й викладачів ВНЗ, навчаючи і виховуючи не просто спеціалістів із вищою освітою, а справжніх патріотів нашої держави. Отож, візьмо до уваги першочергові настанови Президента АПН України В.Г.Кременя: “Ми з вами несемо відповідальність не лише за стан освіти в Україні. Ми несемо відповідальність за майбутнє України. І це не порожні слова. Це слова об’єктивно зумовлені роллю і місцем освіти в розвитку сучасної цивілізації. Виховуймо еліту нації і громадян-патріотів незалежної України!”.

Таким чином, треба констатувати, що проблеми національно-патріотичного виховання постали сповна, і не помічати їх уже неможливо. Проте певні позитивні кроки уже зроблено. Так 27 жовтня 2009 року Міністерством України у справах сім’ї, молоді та спорту, Міністерством оборони України, Міністерством культури і туризму України та Міністерством освіти і науки України було затверджено Концепцію національно – патріотичного виховання молоді.

Її мету вбачаємо у вихованні молодого людини – патріота своєї країни, готового самовіддано будувати її, як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, здатного виявляти національну гідність, знати свої права та обов’язки, цивілізовано їх обстоювати, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, поводитися компетентно, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім’янин, професіонал, носій культури.

Патріотичне виховання є складовою частиною загального виховного процесу, систематичною і цілеспрямованою діяльністю органів державної влади і громадських організацій задля формування високої патріотичної свідомості громадян, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов’язків; є однією із визначальних складових національної безпеки України. Патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення України, українського козацтва, героїки національно-визвольних змагань, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту, які пронизані моральними ідеалами.

Патріотичне виховання охоплює соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, володіє високим рівнем комплексності, тобто обіймає своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, історію, державу, право.

Отож створення цілісної системи національно-патріотичного виховання молоді можливе шляхом реалізації низки виховних завдань, а саме:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та суспільних вимог;
- реалізація індивідуального підходу до особистості, відмова від уніфікації у вихованні, орієнтування на “усередненого” вихованця;
- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу;
- формування почуття патріотизму і духовності, національної свідомості, любові до свого народу, його історії, держави, рідної землі, родини, гордості за минуле, і сучасне – якостей, які безпосередньо впливають на досягнення достатнього рівня обороноздатності держави та зміцнення її могутності на основі героїчних прикладів історії українського народу, Другої світової війни, національно-визвольних змагань і сучасних Збройних Сил України;

- консолідація діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, загальноосвітніх закладів, громадських, молодіжних, дитячих, ветеранських і релігійних організацій у сфері патріотичного виховання;
- утвердження в масовій свідомості громадян об'єктивну оцінку ролі Збройних Сил України в українській історії, спадкоємність розвитку війська в обстоюванні ідеалів державності та незалежності;
- сприяння створенню і здійсненню діяльності установ патріотичного виховання молоді, військово-патріотичних клубів, військово-спортивних секцій, молодіжних козацьких осередків;
- формування мовної культури, оволодіння та послуговування українською мовою, як духовним кодом нації;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, старших за себе, турбота про молодших та хворих;
- виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, зв'язку із природою, поваги до жінки, матері, толерантності;
- охорона й зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я;
- спонукання зростаючої особистості до протидії проявам аморальності, правопорушенням, бездуховності, антигромадській діяльності;
- формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів й незалежності держави, підвищення престижу військової служби, формування і розвиток мотивації до служби в Збройних Силах України, військово-професійного орієнтування молоді;
- відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді;
- сприяння ефективній діяльності позашкільних закладів, центрів патріотичного виховання молоді, громадським молодіжним і дитячим організаціям стосовно національно-патріотичного виховання.

Запорукою ефективності виховного процесу розглядаємо органічне поєднання системи принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему. Це забезпечує досягнення очікуваних результатів – міцно і органічно засвоєних загальнолюдських, і національних цінностей, сформовану стратегію життя суспільства, яка передбачає постійний рух до здійснення нових, соціально значущих задумів.

Розглянемо низку основних принципів національно-патріотичного виховання. Це:

національна спрямованість виховання формування у молоді національної самосвідомості молоді, любові до рідної землі, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у творенні та захисті своєї держави;

культуровідповідність виховання є культуротворчим процесом, спрямованим на формування базової культури особистості, спираючись на набутий морально-етичний досвід людства. Вихованець та педагог стикаються із проблемами, що

вимагають творчого підходу стимулюють розвиток моральної культури, джерелом особистісного розвитку вихованця;

гуманізація – зосередження уваги на дитині, як вищій цінності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей без форсування її розвитку, спонукає до самостійності, задовольняє життєві потреби дитини, виробляє індивідуальну програму її розвитку, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, життєвих принципів;

суб'єкт-суб'єкта взаємодія – учасники виховного процесу виступають рівноправними партнерами у спілкуванні, беруть до уваги точку зору один одного, визнають право на її відмінність від власної, узгоджують свої позиції. Вихователь уникає жорстких приписів, рахується психічним станом вихованця, життєвим досвідом, системою звичок та цінностей, вдається до продуктивних виховних дій, виявляє професійну творчість й індивідуальність;

цілісності – виховання організовується як системний педагогічний процес гармонійного та різнобічного розвитку особистості, формування цілісної картини світу, передбачає забезпечення наступності напрямів та етапів виховної роботи;

акмеологічний принцип – орієнтації виховного процесу на вищі морально-духовні досягнення і потенційні можливості вихованця, створення умов для досягнення нею життєвого успіху, розвитку її індивідуальних здібностей;

особистісна орієнтація – загальні закони психологічного розвитку виявляються у кожного своєрідно і неповторно. Педагог культивує у зростаючій особистості почуття самооцінки, упевненості у собі, визнає її право на вільний розвиток та реалізацію своїх здібностей, спрямовує її зусилля на розвиток свідомості, культури потреб, емоційної сприйнятливості, відповідальної поведінки;

життєва творча самодіяльність – становлення особистості як творця свого життя, здатного приймати особисті рішення і нести за їх відповідальність, повноцінно жити і активно діяти, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни;

полікультурність – інтегрування української культури в європейський та світовий простір, формування відкритості, толерантного ставлення вихованців до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірування інших народів, здатності диференціювати спільне й відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру, за невід'ємну частину загальнолюдської;

технологізація передбачає послідовні науково-обгрунтовані дії педагога у виховному процесі та відповідно організовані ним дії вихованців, що підпорядковані досягненню соціально спроектованої системи виховних цілей, узгоджених із психологічними механізмами розвитку особистості;

соціальна відповідність зумовлює необхідність узгодженості змісту і методів виховання у реальній ситуації, в якій організовується виховний процес. Завдання виховання зорієнтовані на реальні соціально-економічні умови і передбачають формування готовності молоді до ефективного розв'язання життєвих проблем. Умовами його реалізації є взаємозв'язок виховних задач соціального розвитку демократичного суспільства; координація взаємодії соціальних інститутів які впливають на особистість, забезпечення комплексу соціально-педагогічної допомоги, орієнтування педагогічного процесу на реальні можливості соціуму, урахування його найрізноманітніших чинників;

превентивність – виховні заходи держави, всіх виховних інститутів, ураховуючи інтереси особистості, спрямовані на профілактику негативних проявів у

її поведінці, на допомогу та її захист, вироблення імунітету до негативних впливів соціального середовища. Для цього має забезпечуватись система економічних, правових, психолого-педагогічних, соціально-медичних, інформаційно-освітніх заходів, спрямованих на формування позитивних соціальних настанов, запобігання вживанню наркотичних речовин, різних проявів деструктивної поведінки, відвернення суїцидів та формування здорового способу життя, культури статевих стосунків.

Удосконалення системи національно-патріотичного виховання слід здійснювати шляхом розвитку у суспільстві високої соціальної активності, громадянської відповідальності, духовності, становлення громадянського суспільства. Воно складатиметься із молодих громадян, які володіють високою свідомістю та здатністю проявити її в повсякденній діяльності задля забезпечення сталого розвитку; утвердження у суспільстві поваги до культурного та історичного минулого України; створення і забезпечення реалізації можливостей для повноцінної соціалізації молодих громадян, активнішого залучення до вирішення соціально-економічних, культурних, правових, екологічних та інших проблем загальнодержавного і місцевого значення; виховання молодих громадян у дусі поваги до Конституції країни, законності, норм суспільного та колективного життя, створення умов для забезпечення реалізації конституційних прав людини та його обов'язків, громадянського і професійного обов'язку; розвиток відчуття у молодих громадян почуття гордості, глибокої поваги до символів держави – Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної й регіональної символіки та історичних святинь, гордості за країну, а також окремі регіони і міста; створення умов для посилення патріотичної спрямованості телерадіомовлення та інших засобів масової інформації під час висвітлення подій та явищ суспільного життя, активна протидія антипатріотизму, маніпулюванню інформацією, фальсифікації історії України; формування расової, національної, релігійної терпимості, розвиток дружніх відносин між представниками різних етнічних груп.

Центральним й місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, профспілковим, дитячим, молодіжним та іншим громадським організаціям, підприємствам, військовим частинам, організаціям й установам, іншим соціальним інститутам радимо проводити роботу з патріотичного виховання молоді, зосереджуючи увагу на наступному, а саме:

- роз'яснення внутрішньої та зовнішньої політики України, положень, Законів України, указів, розпоряджень Президента України і постанов, розпоряджень Кабінету Міністрів України, виховуючи повагу до законодавчих норм;
- вивчення історії України та процесів державотворення, боротьби і здобуття Україною статусу незалежної, суверенної, демократичної держави;
- роз'яснення серед молодих громадян вимог Закону України “Про загальний військовий обов'язок і статуту Збройних Сил України”, вимог Військової присяги на вірність Українському народові та військових статутів шляхом організації зустрічей із ветеранами війни, відмінниками бойової підготовки Збройних Сил України відвідування військових частин, кораблів, вищих військових навчальних закладів, і вищих навчальних закладів, які мають військові навчальні підрозділи;
- виховання молоді на прикладах життя і діяльності видатних людей, чие життя пов'язане з Україною у соціально-економічній, політичній, культурній сферах тощо;

- розробка та удосконалення нових педагогічних форм і методів навчання молоді основам військової справи, науково-методичного й матеріально-технічного забезпечення процесу військово-патріотичного виховання;

- вивчення української мови, як державної мови України;

- виховання поваги до Державного Гімну, історії та змісту державних символів, засвоєнні поваги до державної атрибутики.

Стрижневим завданням виховної роботи вузу вважаємо формування повноцінної особистості з високими духовно-моральними цінностями, патріота України і висококваліфікованого фахівця. Для цього обидві сторони – об'єкт і суб'єкт виховної діяльності – повинні відрізнитися відповідним моральним станом і психологічною готовністю до сумлінного виконання своїх обов'язків.

Таким чином, унаслідок реалізації вищезазначеного, національно-патріотичне виховання студентської молоді стане цілеспрямованою діяльністю держави і суспільства, посадових осіб і професорсько-викладацького складу університету задля формування та розвитку особистості студентів відповідно до сучасних вимог культурно-економічного і промислового зростання в державі.

Водночас, виховання студентів здійснюється на основі Конституції та законів України, указів Президента України, постанов уряду і нормативних актів Міністерства освіти і науки України, а також відповідно до Статуту університету, положень про факультет, кафедру і посадові обов'язки керівників та професорсько-викладацького складу кожного університету чи іншого педагогічного закладу.

У руслі вище означеного виховання студентів розглядаємо пріоритетним напрямом навчально-виховної діяльності посадових осіб і професорсько-викладацького складу кожного університету. Тому мету виховання вбачаємо у формуванні і розвитку якостей громадянина і патріота України, фахівця-професіонала і високоморальної особистості кожного студента. Досягнення цієї мети передбачає комплексне вирішення наступних завдань. Подаємо їх із урахуванням функціональних обов'язків для посадових осіб і професорсько-викладацького складу:

- формування почуття відповідальності вихователя перед вихованцями;

- розвиток почуття гордості за професію викладача і роботу в університеті;

- розвиток мотивації до підвищення професіоналізму і самовдосконалення;

- підвищення рівня педагогічної культури, формування особистої відповідальності за виконання посадових обов'язків;

- формування особистої відповідальності за виконання наказів і розпоряджень в університеті, факультеті і кафедрі;

- розвиток прагнення до подання особистого прикладу для виконання посадових обов'язків і морально-культурного стану;

- формування дбайливого ставлення до збереження довіреного майна;

- прищеплення умінь і навичок до самонавчання, самовиховання, обміну досвідом і підвищення кваліфікації.

Для студентів:

- поважне відношення до професорсько-викладацького складу, кураторів груп і старост;

- формування гордості за навчання в університеті, високої навчальної дисципліни й особистої відповідальності за оволодіння дисциплінами і підвищення професійної майстерності;

- розвиток прагнення до подолання труднощів, у процесі вивчення дисциплін, сумлінного опанування майбутньою спеціальністю;
- формування поважного міжособистісного ставлення, духу студентського товариства.

Стриженевим суб'єктом виховання молоді визнаємо державу, що консолідує діяльність органів державної влади всіх рівнів на основі програмних методів і єдиної державної політики. На інституціональному рівні виховні завдання вирішують організації, спеціально створені для цього.

Головним критерієм успішності виховної діяльності розглядаємо перехід виховання об'єкта суб'єктом на рівень самовиховання, відтак суб'єктом виховання виступає об'єкт.

Вважаємо, що ефективності університетського виховання сприяють такі чинники, а саме:

- наявність програм державно-патріотичного виховання молоді;
- об'єднання зусиль громадських організацій і засобів масової інформації у вихованні молодого покоління українців;
- підготовка відповідно до сучасних вимог кадрового і матеріально-технічного забезпечення виховного процесу в університеті;
- удосконалення системи підготовки суб'єктів виховання в університеті;
- оптимізація організаційно-штатної структури суб'єктів виховної діяльності й уточнення їхніх функцій і завдань;
- підвищення особистої відповідальності суб'єктів виховної діяльності й удосконалення методів їхньої педагогічної діяльності.

Щодо змісту виховної діяльності студентів університету, то ми розуміємо сукупність основних видів і напрямків виховання: це державно-патріотичне, моральне, правове, культурно-естетичне, економічне, фізичне й екологічне виховання.

Національне виховання є здійсненням впливу на студентів задля їх особистісного формування і розвитку. Відтак кожен володіє якостями громадянина-патріота України, здатного брати активну участь у зміцненні й удосконаленні основ суспільства. Водночас національне виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики. Її спрямовано на організацію життєдіяльності молоді, її виховання у дусі природно-історичного розвитку матеріальної й духовної культури нації.

Система виховання ґрунтується на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології, проти якогось учення чи партій й та їх ідеологій, громадсько-політичної організації. Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що ввібрали надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засоби народної педагогіки, народознавства, принципи, форми і методи організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів, осередків (практичний аспект).

Національно-патріотичне спрямування навчально-виховного процесу закладів вищої освіти вважаємо основоположним принципом подальшого розвитку системи

освіти України. Головними критеріями вихованості, загальної та професійної культури випускників вищої школи України мають стати високий професіоналізм; національна самосвідомість; патріотизм; демократизм; гуманізм; висока моральна, правова, духовна, мовна, фізична, екологічна культура та трудова активність; гармонійне навчання раціонального і емоційного, етичного і естетичного; інтелігентність та моральна бездоганність; дисциплінованість і організованість; заповзятливість та ініціативність у повсякденній діяльності; підвищена вимогливість до себе; конкурентоспроможність; потреба в самовдосконаленні. Також національне виховання ґрунтується на таких фундаментальних принципах, як природовідповідність, народність, етнізація виховання, зв'язок виховання із життям, трудовою діяльністю народу, поєднання педагогічного керівництва із самодіяльністю студентів, реалізація народознавчого, людинознавчого й особистісного підходів до навчання й виховання та ін.

Державно-патріотичне вихованн, як формування у студентів поваги та любові до Батьківщини, відданості, готовності захищати, збагачувати особистою працею, максимально сприяти вивченню досконалому володінню державною мовою. Принципово важливим є вивчення історії, культури, традицій, звичаїв України, кращих досягнень у галузях науки, освіти, техніки, мистецтва минулого і сучасності. Державно-патріотичне виховання слід здійснювати із урахуванням специфіки навчальних дисциплін на лекціях, семінарах, практичних заняттях, а також у позаурочний час. Хочемо зазначити, що патріотизм є поєднанням знань, почуттів і дій. Отож патріотичне виховання не слід протиставляти, а органічно доповнювати національним та інтернаціональним чинником. Відтак у його змісті, формах і засобах культивуватимуться кращі риси української ментальності. Це любов до України, працелюбність, індивідуальна свобода, зв'язок із природою, щирість і доброта, гостинність, повага до рідних та ін. Унаслідок цього зможемо досягти очікуваної мети виховання істинного патріота людини національно зрілої.

До основних напрямів державно-патріотичного виховання студентів слід віднести:

- формування активної цивільної позиції особистості, спрямованої на участь у суспільному житті;
- творче використання виховного потенціалу культурного та релігійного досвіду і традицій українського народу.

Як бачимо, поміж ними важливе місце посідає *моральне виховання* а саме здійснення впливу на свідомість з метою формування духовно-моральних якостей студента. Відповідно до цього моделюємо й напрямками морального виховання студентів. А саме:

- ознайомлення з професійними і моральними вимогами суспільства до молодого фахівця;
- доведення студентам соціальної значущості майбутньої професії;
- формування прагнення до морального самовдосконалення;
- застосування виховних методик і впливів на студентів відповідно до досягнутого ними рівня моральної зрілості;
- цілеспрямована організація морально значущої діяльності з метою формування й усвідомлення студентами особистого змісту моральних принципів і норм;

- вивчення і використання індивідуальних особливостей студентів у їхньому вихованні;
- використання духовно-морального потенціалу студентських організацій і об'єднань.

Практична реалізація означених видів впливу здійснюється комплексно і погоджено. Це уможлиблює упровадження новітніх педагогічних технологій. Розуміється комплекс взаємозалежних і послідовно застосовуваних методів і засобів реалізації виховних цілей і задач.

Позитивний вплив на зміну становища, що створилося, в даній сфері міг би надати процес вдосконалення цивільно-патріотичного і духовно-етичного виховання студентів в ході вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Успіх у формуванні патріотичних почуттів студентів під час вивчення фахових дисциплін визначаємо такими умовами:

- увиразнення у змісті дисциплін і предметів гуманітарного циклу дотичних тем, питань, проблем, що ефективно діють на формування етичної і патріотичної свідомості і поведінки студентів;
- охопленням кожного студента активною участю із вивчення і аналізу історичного минулого Вітчизни;
- забезпечення комплексного підходу (єдність і узгодженість дій викладачів, кафедральних колективів) щодо державно-патріотичного і духовно-етичного виховання студентів;
- формування усвідомленого і зацікавленого відношення студентів до вивчення історичного минулого країни, сучасних проблем і тенденцій в розвитку нашого суспільства;
- широким упровадженням у практику учбово-виховного процесу активних методів і нових інформаційних технологій навчання студентів;
- формування умінь і навичок студентів, публічного викладу поглядів із питань історичного минулого і сучасного стану країни;
- матеріальне і моральне стимулювання активної діяльності студентів;
- високою педагогічною культурою викладачів вузу, особистою зразковістю всіх категорій викладачів у виконанні свого професійного і громадянського обов'язку та ін.

В процесі вивчення гуманітарних дисциплін із метою державно-патріотичного і духовно-етичного виховання повинен стати розвиток студентів громадянськості, патріотизму як найважливіших соціальних цінностей, формування та професійно-значущих якостей і готовності до їх активного прояву в різних сферах життя суспільства.

Основними шляхами підвищення ефективності процесу патріотичного виховання студентів під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу повинні стати:

- оптимізація змісту і структури дисциплін гуманітарного профілю на користь удосконалення патріотичного виховання;
- посилення державно-патріотичної спрямованості викладання дисциплін гуманітарного циклу;
- удосконалення технологій формування етичних, патріотичних і цивільних якостей студентів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Зміни в процесі викладання навчальних дисциплін гуманітарного циклу з погляду їх впливу на патріотичне виховання студентів передбачають вирішення таких завдань:

- розширення державно-патріотичної проблематики в курсах дисциплін;
- удосконалення форм і методів навчання;
- оптимізація структури курсів за рахунок визначення обґрунтованого часу;
- зростання ролі педагога у виборі адекватних засобів навчання і виховання студентів;
- підвищення ефективності патріотичного і виховання студентів.

Для посилення патріотичної спрямованості викладання гуманітарних дисциплін необхідно зосередитися на наступних напрямках:

- чітко виділяти шляхи підвищення ефективності й оптимізації патріотичного виховання студентів надавши даній діяльності відповідного статусу;
- створити педагогічні умови для такої діяльності;
- ураховувати в змісті курсів чинники безпосереднього впливу на патріотичне виховання студентів;
- підвищувати роль всього професорсько-викладацького складу у виховній діяльності;
- у викладанні гуманітарних дисциплін використовувати нові педагогічні методи і технології.

Сьогоднішні реалії такі, що освітній процес здебільшого ґрунтується на курсах, орієнтованих на формування ерудиції й професійних навичок студентів. Деяко менше створені умови для патріотичного виховання студентів. В процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу необхідно використовувати всі наявні в арсеналі педагогіки форми і методи навчання. Особливістю навчально-виховної роботи зі студентами розглядаємо поєднання аудиторних занять і позааудиторної роботи, специфіки майбутньої роботи, попереднього життєвого досвіду і тих моральних засад, на яких сформовано особистість студента.

Під час викладання основних навчальних курсів, які задля патріотичного виховання значний виховний потенціал несуть історія України, українська мова, культурологія, політологія, дисципліни професійної підготовки. Студентам також слід пропонуватися й інші форми роботи: екскурсії, відвідання музеїв, меморіальних місць тощо.

Важливе значення варто надавати використанню елементів народної педагогіки, культури. Народні традиції забезпечують психологічне середовище, акумулюють моральні категорії, а саме честь, совість, терпимість, любов, обов'язок. Знання традицій духовної культури свого етносоціуму зумовлює зародження інтересу до традицій і культури інших народів. Це розглядаємо основою для формування соціально-етичних норм поведінки з високою культурою міжособистісного спілкування та міжнаціональних стосунків.

У викладанні дисциплін “Сучасна українська мова”, “Ділова українська мова”, які разом із іншими творять національну систему освіти та виховання у студентів, актуалізують головні положення Постанови 998 Кабміну України “Про затвердження Комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови” (08.09.1997 р.).

Викладання мовних дисциплін спрямовано на формування шанобливого відповідального ставлення до мови, до її історичних коренів, до пам'яток духовної культури народу, що є особливо актуальним для південно-східного регіону України.

Міжпредметні зв'язки на заняттях з мовних дисциплін стають дієвим чинником підвищення виховного потенціалу занять. Широке використання на них дидактичного матеріалу з історії України, етнографії, українознавства, літератури, мистецтва сприяє не лише розширенню світогляду молодих людей, і значному їхньому духовному збагаченню.

Важливим етапом підготовки студентів до вирішення завдань із громадянського виховання стає застосування на семінарських і практичних заняттях з “Народознавства”, “Сучасної української мови”, “Ділової української мови”, “Історії української літератури ХХ ст.” методу аналізу і моделювання ситуацій – морального вибору, розвивальних ситуацій.

Використання виховних засобів українознавства уможливають аналіз моральних рис, які були притаманні для наших пращурів, зіставити і порівнювати їх із сучасним станом суспільності, формулювати правильні висновки. Вивчення українознавства має своїм завданням продемонструвати сталість ідеалів української етнопедагогіки – людину праці, горду і свідому свого покликання, з почуттям національної гідності. Це допоможе відродити у свідомості молоді, та в практичній діяльності високу духовність українців, сформувати особистість, яка б уособлювала себе із потребами нації, прагнула б їх вирішити та невтомно працювати задля цього.

Організація виховної роботи студентів спирається на знання рідної історії, мови і культури, впровадження етнопедагогіки як методології опанування соціальним досвідом, – об'єднувальним чинником, який створить нове інтелектуальне середовище у викладанні навчальних дисциплін та забезпечення їхніх виховних впливів на розвиток особистості студента.

Викладені вище програмні матеріали неподільні із ідеями української державності та її історії.

Створення у навчально-виховному процесі сучасних вишів України такого мікроклімату має виразну педагогічну мету: забезпечення умов для досягнення єдності теорії із практикою, а також послідовності й безперервності педагогічного впливу на означені особистісні якості.

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – № 1. – 2004. – С. 5–13.
2. Будник О. Етноекonomічна компетенція школяра. – К.: – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – 200 с.
3. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К.: Видавничий дім, “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
4. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття // Педагогіка і психологія. – № 1. – 2003. – С. 6–16.
5. Кремень В.Г. Освіта і наука України - інноваційні аспекти. – К., 2005.
6. Михальченко М.І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. – К.: Відродження, 2004. – 488 с.
7. Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання. – К., 2003.
8. Сидоренко С.І. Формування Європейської зони вищої освіти (Чи наздоженемо “Болонський потяг”?) // Вища освіта України. – № 1. – 2004. – С. 27–35.
9. Щербань П.М. Пам'ятай ім'я своє. – К.: Вища школа. 2006. – 190 с.
10. Ющук І.П. Мова наша українська. – 2001.

The article analyzes the socio-cultural environment as an important factor in the formation and personality development on the modern stage with regard to the historical and socio-cultural pattern of country development.

Key words: *socio-cultural approach, socio-cultural environmen.*